

Alejandro Zambra Vaikų literatūra

Iš ispanų kalbos vertė Aistė Kučinskienė

R A R A

Vilnius, 2025

o

Laikau tave ant rankų ir pirmąsyk stebiu ant sienos išryškėjusį mudviejų šešėlį. Tu gyveni jau dvidešimt minučių.

Tavo mama užsimerkia, bet nenori miego. Tik kelias sekundes pailsina akis.

– Kartais vos gimę naujagimiai pamiršta kvėpuoti, – švelniai ištaria slaugytoja ir išblaško visą šventinę nuotaiką.

Svarstau, ar ji visiems sako tą patį. Tais pačiais žodžiais. Tokiu pat išmintingu ir liūdnei perspėjančiu tonu.

Tačiau mažas tavo kūnelis kvėpuoja – kvėpavimą matau net ligoninės prietemoje. Noriu jį išgirsti, išgirsti tave, bet trukdo mano paties šnopavimas. Mano garsiai plastanti širdis neleidžia pajusti tavosios.

Naktį kas dvi ar tris sekundes sulaikau kvėpavimą ir tikrinu, ar kvėpuoji tu. Sumanus, pats sumaniausias veiksmas – nustoti kvėpuoti, kad leistum kvėpuoti savo vaikui.

Nerimastingai, tarsi ieškodamas po pastarojo žemės drebėjimo atsiradusių įtrūkių, slankioju po ligoninę. Galvoju apie siaubingus dalykus, bet taip pat imu vaizduotis, kaip kada nors, vasarai baigiantis, didžiuodamasis savimi man rodysi savo randus.

Trumpai tavo keturiolikos dienų gyvybei netinka žodis „vaikystė“, tartum per didelis pončas. Bet man toks išdidinimas patinka. Jei kalbėtume angliškai, tu būtum keturiolikos dienų senumo.

Tu virkteli, aš ateinu. Bet suprantu tavo suktybes. Galbūt mūsų tėvai pernelyg rimtai žiūrėjo į pirmuosius nepasitenkinimo ženklus.

Aš nesu mėgstamiausias tavo žmogus, bet prie manęs jau pripratai. O aš pripratau miegoti, kai miegi tu. Nepastovus miego ritmas primena, kaip snūduriuodamas šimtus kartų ilgai riedėjau autobusu link mokyklos ar fakulteto, kad galėčiau nueiti į pamokas ar paskaitas, kuriose snūduriuosiu toliau. Arba tuos kartus, kai slapčiomis gardžiai numigdavau per pietų pertrauką – tai leido iškęsti darbą.

Staiga man penkiolika, vidunaktis, kažko mokausi – chemijos, algebros ar fonologijos, nebeturiu cigarečių, o tai bėda, nes sapnuose daug rūkau. Mane išbudina baikštūs šunys, pradėję lojimo koncertą, ir plaktuku kalantis kaimynas – galbūt jis nori ant sienos pakabinti sūnaus portretą, todėl jam nė motais, kad prižadins manąjį.

Bet tu toliau miegi man ant krūtinės, net atrodo, kad įmigai stipriau ir giliau. Nė nenumanau, kelinta valanda. Nesvarbu. Vie- nuolikta ryto, trečia popiet. Taip bėga nuvargusios, bet laimingos dienos, tarp jų įsiterpia laimingos, bet nuvargusios dienos ir tiesiog laimingos dienos.

31

Vaiko gimimas pranašauja beribę ateitį, kurioje tėvai dalyvaus, bet tik iš dalies. Julio Ramónas Ribeyro puikiai apibendrina:

Jiems išauga dantis – mes netenkame danties; jie paauga centi- metrą – mes per tiek sumažėjame; jie šviečiasi, mes kvailėjame; jie visko išmoksta, mes viską pamirštame; jiems prisideda metai, o iš mūsų metai atimami.

Mintis graži, bet milijonus vyrų iš vėžių išmušė šiuose žodžiuose slypinti nerimastis. Turiu omenyje ankstesnių kartų tėvus, nors būtų išties absurdiška manyti, kad kas pasikeitė. Pažįstu vyrų, tėvystę priimančių sveikai, nuolankiai, gebančių iš savęs pasijuokti, bet taip pat esu matęs, kaip puikūs mano bičiuliai, regis, geri žmonės, greitai nutolo nuo savo vaikų, beviltiškai ir net karikatūriškai mėgindami grįžti į savas jaunystės dienas. Nemaža ir tokių, kurie artėjančios mirties laukia prislėgdami vaikus misijomis ir dekalogais, atvirai arba slapta vildamiesi, kad per juos galės įgyvendinti neišsipildžiusias savo pačių svajones.

Kad ir kuris atvejis tai būtų, mane stebina, jog nėra beveik jokios tradicijos. Visi žmonės gimsta, mes irgi gimėme kaip visi, todėl, regis, turėtume iš prigimties būti vaikų auginimo specialistai, bet išties žinome labai mažai, ypač vyrai. Kartais net panėšėjame į tuos

krizenančius mokinius, kurie atėjo į pamoką nė nežinodami, kad šiandien egzaminas. Moterys dukterims perduoda troškinančią motinystės prievolę, o mes bręstame lepinami, skrajodami padebesiais, kartais net paniūniuodami „Billie Jean“. Mūsų tėvai bandė mus savais metodais išmokyti būti vyrais, bet nemokė būti tėvais. Jų tėvai to irgi nemokė. Ir taip toliau.

42

Per pirmąsias tavo gyvenimo savaites telefone užsirašiau kokį šimtą eilėraščių. Iš tiesų tai ne eilėraščiai, bet telefone man lengviau pereiti į naują eilutę nei grumtis su skyrybos ženklais.

Rašau su tavimi rankose, tavo paveiktas, mudu abu užliūliuoti supamės kėdėje, primenančioje kuklius amerikietiškuosius kalnelius, eiklų nenuilstantį žirgą ar keltą, pagaliau nuplukdysiantį mus į Čilijos salyną.

49

Šįryt panorau iš netikrų eilėraščių sukurti tikrus, bet turbūt persistengiau, galop perkėliau juos į civilizuotą ir lengviau paskaitomą prozos šalį. Tada viską ištryniau, prieš tai dėl viso pikto nukopijavęs į aplanką, kurį pavadinau „Vaikų literatūra“. Nė vienas iš tų juodraščių nėra vaikų literatūra. Nors visi susiję su vaikyste. Ką tik prasidėjusia tavąja ir tolima manąja. Mano vaikyste arba tuo, ką prisimenu apie vaikystę nuo tada, kai atsiradai.

Žodis „vaikiškas“ dažnai pasitelkiamas kaip įžeidimas. Jis priklauso veik neišsėmiamai galybei žodžių, kurie savaime nėra užgaulūs, bet gali atlikti įžeidimo funkciją. Tereikia pasirinkti tinkamą toną.

Pamenu mielą mergaitę, artimo bičiulio dukrą, kuri, supykusi ant mėgstamiausios lėlės, gal dvi valandas nuožmiai be perstojo šaukė: „Pliušinis žaislas! Va kas tu esi – pliušinis žaislas! Manai, kad tu tikra, bet tu – tik pliušinis žaislas!“

Būdamas penkiolikos susierzindavau, kai kas nors pavadindavo jaunuoliu. Nepamenu, ar bent sykį kas nors pavadino paaugliu, bet tai būtų pasirodę nepakenčiama. Vertinant griežtai lingvistiškai, žodis „paauglys“ – tobulos darybos, bet kaip įžeidimas gali būti labai skausmingas.

61

Į savigalbos knygas iš literatūros persikėlė kone visi tėvystei apmąstyti reikalingi samprotavimai. Tačiau jose paprastai randame tik nuvalkiotų, kartais ir žeminančių patarimų. Prieš kelis mėnesius perskaičiau storą žinyną, kurio pagrindinė rekomendacija vyrams: *Be sensitive!*¹

62

Šią savaitę priaugai tuos pačius šimtą gramų, kuriuos aš turbūt numečiau sukiudamasis su tavimi ant rankų. Vaikas stambėja tiek, kiek tėvas lieknėja. Tobula dieta.

¹ Būk jautrus (angl.; čia ir toliau – vert. past.).

Žodžių junginys „vaikų literatūra“ gali nuskambėti kaip įžeidus ir patronizuojantis, o man jis atrodo dar ir perteklinis, nes iš esmės visa literatūra tokia. Kad ir kaip mėginame tai nuslėpti, savo tekstais visi rašantieji trokšta atgaivinti patirtis, kurias ištrynė vadinamasis išsimokslinimas, taip dažnai iš mūsų atimantis laimę. Enrique Lihnas yra pasakęs, kad pats žmogus savo tikruosius metus vertina taip, tartum skaičius būtų suklastotas.

„Vaikų literatūra“ – man patinka, kad junginyje dalyvauja žodis „vaikystė“. Mąstau apie Jorge Teillierį, Hebę Uhartą, Bruno Schulzą, Gabrielą Mistral, Jacques'ą Prévert'ą. Tiesą sakant, „vaikų autorių“ sąrašas begalinis. Baudelaire'as literatūrą apibrėžė kaip „sąmoningą grįžimą į vaikystę“; ką tik patikrinau ir radau, kad jis taip apibrėžė ne literatūrą, o „kūrybos genijų“.

Bet aš norėčiau likti prie savojo, iškraipyto, prisiminimo, kuriame ši Baudelaire'o mintis skamba ne taip pompastiškai. Man patinka sutirštinimas, ypač Baudelaire'o tekste išplėtotas menininko, vaiko ir sveikstančio ligonio palyginimas. Rašantysis ne tiek atsimena ar pasakoja, kiek siekia į viską pažvelgti, *tartum matytų pirmą kartą*, tai yra kaip vaikas arba kaip po ligos sveikstantis ligonis, savotiškai išsvengęs mirties, iš naujo besimokantis, pavyzdžiui, vaikščioti.

Tėvystė taip pat yra lyg savotiškas sveikimas po ligos, kai visko gali išmokti iš naujo. Mes net nežinojome, kad sunkiai sirgome. Ką tik supratome.

Patėviai į vaikų gyvenimus žengia jau pralaimėję prieštarinę kovą dėl teisėtumo. Bet tada kas nors ištaria: „Patėvis man buvo kaip tikras tėvas.“ Man smagu išgirsti tokių istorijų.

Galbūt visi tėvai iš esmės esame savo vaikų patėviai. Biologiškai užsitikriname vietą jų gyvenime, bet vis tiek geidžiame, kad mus pasirinktų kaip tėvus. Kad jie kada nors ištartų įstabiai keistus žodžius: „Tėvas man buvo kaip tikras tėvas.“

101

Grįžtant iš kepyklėlės, į kurią abudu kas rytą traukiame.

– Šitas vaikas, ką, mamos neturi? – klausia kažkoks vyras.

– Tu durnas, visiškas durnius, – atsakau.

Anksčiau mokėdavau gerai atsikirsti, o dabar teištariu šį žodį. Tą patį įžeidimą dusyk.

Vyras – daugmaž mano amžiaus, akys žalios ir sausos, vilki elegantišku kostiumu. Neatrodo girtas.

Akimirką man knieti paprašyti, kad palauktų, kol paguldysiu tave į vežimėlį, o tada priėjus išsyk vožti į snukį. Ilgai negaliu pamiršti – nervina. Tiksliau, liūdina. Numuša bet kokį ūpą.

Koks žmogus gali taip sakyti. Kodėl, kam.

Atiduodu tave mamai.

Einu į virtuvę ir, mąstydamas apie negailestingus ir žiaurius kasdienius įžeidimus, suvalgau visą prancūziškąjį batoną.

120

Mano tėtis tapo tėvu dvidešimt ketverių, aš – keturiasdešimt dvejų. Negaliu nustoti apie tai galvoti. Taip jau yra.

Kai tau gimsta vaikas, prisimeni save kaip vaiką. Tačiau nepakanka savos patirties, su laiku prisijaukintos ir užantspauduotos, galbūt idealizuotos, išsižadėtos ar užmirštos.